

How to make a complex sentence?

Although conditional sentences get complicated, complex sentences in general have fairly easy grammar rules. As long as you're using the right subordinate conjunction, you only have to worry about commas in complex sentences.

Whether or not to use a comma depends on which clause comes first:

If the dependent clause comes first, place a comma right before the independent clause.

If the independent clause comes first, no comma is needed.

Here's a couple of complex sentence examples to illustrate:

When Thanos attacked the Earth, where were the Eternals?

Where were the Eternals when Thanos attacked the Earth?

Complex sentence examples

Here are some complex sentence examples from famous writers to help you understand how they work. We've underlined the subordinate conjunction in each.

"If the path is beautiful, let us not ask where it leads." Anatole France

"It is an ironic habit of human beings to run faster when they have lost their way." Rollo May

"Don't pray when it rains if you don't pray when the sun shines." Satchel Paige

"It doesn't matter how slowly you go as long as you don't stop." Confucius

"Because things are the way they are things will not stay the way they are." Bertolt Brecht

Tips for writing complex sentences

Once you get the hang of subordinate conjunctions and dependent clauses, complex sentences don't seem so complex after all. You can even improve them using the same exact tips on how to write better sentences.

If you'd still like assistance, you can always download Grammarly to ensure your writing is correct. Grammarly offers features that not only point out mistakes, but also suggest better word choices and recommend phrasing to improve clarity. Get Grammarly today and see how your writing improves.

A complex sentence is formed by adding one or more subordinate (dependent) clauses to the main (independent) clause using conjunctions and/or relative pronouns. A clause is a simple sentence. Simple sentences contain only one clause (verb group). Complex sentences contain more than one clause (verb group). In technical, scientific and mathematical writing the logical relationship between the items that the conjunctions connect is not made explicit and introduces comprehension complications. These writing genres bring the challenging elements of unfamiliar vocabulary including jargon and technical words, lexically dense sentences and an element of 'guessing' or interpreting the data in relation to the task. For many students the concepts or subject matter are unfamiliar and therefore problematic.

References

1. www.google.com
2. www.ziynet.uz
3. www.edu.uz

ЎЗБЕК ВА ИНГЛИЗ ТИЛИДА ИСТАК-ХОҲИШ КАТЕГОРИЯСИНИНГ СОЦИОЛИНГВИСТИК ТАҲЛИЛИ

СамДҲТИ

доцент З.М.Базаров,

магистрант А.М.Муртазаева

Аннотация

Хоҳиш-истак категорияси масаласи мамлакатимиз ва хориж тилшунолигида мураккаб ва кам ўрганилган соҳалардан биридир. Ушбу тадқиқотда инглиз тилидаги хоҳиш-истак категориясини ифода этувчи тилнинг турли қатламларига оид воситаларини аниқлаш ва уларнинг социолингвистик хусусиятларини тадқиқ этишга ҳаракат қилинди.

Тадқиқот жараёнида кенг қамровли тил материали, хусусан хоҳиш маъносига эга турли лексик-грамматик разрядларга оид сўзлардан келиб чиқилди. Материал ўз ичига лексикографик манбалар, инглиз ва америкалик ёзувчиларининг бадий, публицистик, илмий-техник асарларидан танлаб олинган мисол ва намуналарни қамраб олади.

Тадқиқот натижаларининг назарий ва амалий аҳамияти. Диссертация ҳар бир босқичида тизимли ёндашувга асосланади; истақ-хоҳиш категориясининг категориал хусусиятлари аниқланган.

Танланган лексик бирликларнинг ҳар иккала қиёсланаётган тилларда сўзлашувчи ижтимоий гуруҳларнинг ёшига, маълумотига нисбатан, гендер хусусиятлари, миллий-маданий хусусиятларидан келиб чиқиб социолингвистик хусусиятларини аниқлаш катта назарий аҳамиятга эга. Тадқиқотнинг амалий аҳамиятидаги таҳлил натижалари ва хулосалари инглиз ва бошқа тилларни қиёсий-типологияк ўрганишда қўлланилиши мумкин. Қиёсий тилшунослик, социолингвистика, таржима назарияси, хорижий тилларни ўқитиш методикаси учун ҳам амалий жиҳатдан муҳимдир.

Abstract

This research is aimed to explore sociolinguistic analysis of category of desire and means of expressing category of desire in various layers of linguistics. Scientific novelty of the research is primarily determined by focusing this issue in the research center. According to the object of the study, it is the first monographic study examining the category of desire and its sociolinguistic aspect in scientific field.

In the process of research, a wide range of authentic materials, lexical grammatical resources are used. The research paper also involves American and English scientists literary, technical academic works. It is very important practically to investigate category of desire and its sociolinguistic features on the basis of social group age, national-cultural identity, gender characteristic in order to enhance theoretical and practical significance of results and conclusions in research paper being high- value work in many branches of linguistics either in Uzbek and English languages.

Калит сўзлар: Социолингвистика, ижтимоий дифференция, синтактик лексик таҳлил, Лингвомаданиятшунослик, функционал-семантик таҳлил.

Инсон хоҳиши ҳамиша барча соҳа вакиллари қизиқтириб келган, шу жумладан тилшуносларни ҳам. Истак-хоҳиш категориясининг тадқиқот предмети сифатида танлаганимизнинг сабаби унинг кам ўрганилган жабҳалардан бўлганидир ҳамда бу категория морфологияк, синтактик, лексик ва талаффуз орқали ҳам ифода этилиши ва улар ўзаро мустаҳкам алоқада эканлигидир. Танланган мавзунинг долзарблиги замонавий тилшуносликда категориял тушунчаларга нисбатан уларнинг турли қатламларда ифода этилиши нуқтаи назаридан келиб чиққан ҳолда ўрганишга бўлган қизиқишнинг ошганлигидандир. Бошқача қилиб айтганда диссертациянинг долзарблиги ҳозирги инглиз ва ўзбек тилларидаги хоҳиш –истак категориясини ифода этувчи лексик бирликларнинг комплекс тарзда, яъни функционал-семантик, социолингвистик хусусиятларини ўрганиш билан белгиланади.

Тадқиқотнинг вазифалари иш жараёнида турли **методлардан** фойдаланишни тақозо этади. Тадқиқотнинг бош **методи** бўлиб мавжуд тил материаллини функционал-семантик таҳлил этиш методи хизмат қилди. Зарурат юзасидан дескриптив метод, моделлаштириш ва диахроник, қиёсий-типологияк таҳлиллардан фойдаланилди.

Ушбу категорияни ўрганиш жараёнида бажарилган лингвистик тадқиқотларни таҳлил қилиб, маълум тилшунос олимларнинг мулоҳазалари бизда ғоят катта қизиқиш уйғотди. Хусусан, ҳинд-европа тиллари оиласига кирувчи немис тилидаги хоҳиш – истак категориясининг хусусиятларини ўрганган Е.В.Гулыга бу категориянинг тилнинг уч функцияси билан ўзаро яқин алоқада эканлигига эътиборини қаратади. Бу фикр илгари Карл Бюллер томонидан тақлиф этилган ва кейинчалик Н.С.Трубецкой томонидан қабул қилинган эди. Хоҳиш-истак категориясининг ўзига ҳос хусусияти унинг уч функция яъни ифода, мурожаат, ундаш функцияларини амалга ошириш қобилятидан иборатдир. Хоҳиш-истак категориясини Е.В.Гулыга немис тилида грамматик ва лексик воситаларнинг яхлит тизими орқали ўз ифодасини топишини айтган. Инглиз тилида ҳам худди шундай жараён содир бўлади.

Мамлакатимиз тилшуносларидан А. Абдурозиқов инглиз тилидаги *let* феъли билан ясалган ибораларнинг табиати, функциялари ва семантикасини таҳлил этиб, бу феъл ёрдамида ясалган императив аналитик қурилмалар "ундош" умумий семасига эга эканлигига диққатини қаратади. А. Абдурозиқов Г.Н.Воронцова, Г.Г.Почепцов ва бошқа тилшуносларнинг фикрини ривожлантириб императивнинг умумкатегориял маъносига "сўзловчининг хоҳиши" маъносини ундашнинг кўринишларидан бири сифатида киритишни ёқлаб чиқади. "*let everyone else do it*", "*let it be as you say*" каби учинчи шахс қатнашган ибораларни таҳлил қилиш натижасида А.Абдурозиқов ундашнинг семантик жиҳатдан фарқли икки варианты: хоҳиш-истак ва ихтиёрийликни аниқлади.

Хоҳиш-истак маъноси синтактик қатламда шу қатламга оид бирликлар ёрдамида ифодасини топади. Ушбу бирликлар эса махсус қурилмалар, сўз бирликларидан ташкил топган синтактик моделлар ёрдамида шаклланади. Тадқиқот натижасида хоҳиш маъносини ифода этишнинг синтактик усуллари сифатида сўз бирикмалари фаол қатнашиши аниқланди.

В.В.Бурлакова томонидан сўз бирикмасига таъриф берилишича сўз бирикмаси деб сўз синфлари комбинаторикаси, уларнинг шакллари ва бир-бирига нисбатан грамматик мослашган

гурухларига айтилади. Ҳар қандай грамматик мослашган гурухларини таснифлашда В.В.Бурлакова ўрганиладиган гурухларнинг фақат ички структурасидан келиб чиқиш тамойилига асосланади. Ушбу тамойилга мувофиқ ҳолда у инглиз тилидаги барча сўз бирикмаларини икки гурухга, ядроли ва ядросиз сўз бирикмаларига ажратади.

Тадқиқот натижасида прогрессив ядроли сўз бирикмалари ҳам кенг қамровли эканлиги аниқланди.

Тил бирликларининг социолингвистик таҳлили назарияси

Социолингвистикани ўрганиш 20-асрнинг ўрталарига бориб тақалади. 1960 йилларда Америкада бир неча тилшунослар Қўшма Штатларда инглиз тилининг ишлатилишини ижтимоий томондан ўргана бошлайдилар. Структур тилшуносликнинг отаси Ф. де Соссюр ҳам тилшуносликни тилнинг қайси жиҳатдан ўрганилишига кўра ички ва ташқи лингвистиканинг ўзаро ҳамкорлигини таъкидлаган эди.

Ҳозирги давр социолингвистикаси эса тилни бутун гурухларда, яъни ёшлар ва қарилар, аёллар ва эркеклар, қишлоқликлар ва шаҳарликлар орасида ўрганади. Нутқ одатда режалаштирилмаганда ва тўсатдан содир бўлади, шунинг учун ижтимоий синф, жинс ва ёш каби ижтимоий факторлар ва нутқнинг ўзаро алоқасини ўрганиш мақсадга мувофиқ. Ижтимоий факторлар луғат ёки сўз танловига, талаффузга, синтаксис ва морфологияга таъсир этиши мумкин. Бир неча олимлар тил ва ижтимоий таъсирларни ўрганганлар.

Ёш ва инсоннинг ёшига нисбатан истак-хоҳиш маъносининг ифодаланиши

Истак-хоҳишни ифода усулларини ўрганиш мақсадида катта эътибор тил ўрганишнинг прагматик аспектига қаратилган. Болаларда истак-хоҳишини ифода этиш йўллари уч поғонага бўлиш мумкин. Ёши катта инсонлар истак-хоҳишларини ифодалашда қуйидаги мурожат усулларидадан фойдаланадилар:

- Қурилмали буйруқ гаплар кўпинча нотаниш инсонга тегишли бўлади. Бундай гаплар сўзловчи ва тингловчи ўртасида масофа бўлганда ёки тингловчи ўз ҳудудида бўлганда қўлланади. (*"Could you pay two dollars?" asked Minnie. (Th. Dreiser. Sister Carrie)*) Бундай гапларда истак-хоҳиш ҳушмуомалалик орқали берилади.

- Рухсат сўровчи мурожатлар Америка инглиз тилида кам қўлланиб, нотаниш ёки улуғ кишига тегишли бўлади. (*"May I bring a nice little bottle of Sec?" asked Hurstwood (Th. Dreiser Sister Carrie).*

- Сўроқ гапларда сўзловчи истаги тушириб қолдирилади. Шунинг учун сўзловчи ва тингловчи ўртасида тушунмовчилик содир бўлиши ҳам мумкин (*Have you got a match?, Is there any coffee left?*).

- Ишорали гапларда ҳеч қандай истак-хоҳиш очик кўриниб турмайди ва маъно яширин тарзда берилади. Бундай гаплар хоҳланаётган гаплар ҳақида маълумот талаб қилади (*The chalks are all gone*).

Истак-хоҳиш ифодаланишида миллий-маданий хусусиятлари

Тил ва маданият, миллий тил ва миллий маданият ўзаро ҳамбарчас боғлангандир. Тил-маданият яратиш, ижод қилишнинг энг асосий воситаларидан биридир. *Лингвомаданиятшунослик* когнитив тилшуносликнинг асосида ри-вожланиб тил ва маданиятнинг мураккаб ва кўп аспекти ўзаро муносабатларини тадқиқ қилади.

Истак-хоҳиш ифодаланишида гендер хусусиятлари

Аёл ва эркекларнинг тилдан фойдаланишдаги фарқларни бир неча тадқиқотчилар кузатганлар. Уларнинг аниқлашича эркеклар аёлларга нисбатан узун ва ҳақоратли сўзларни, артикл ҳамда жой номларини кўпроқ тилга олишса, аёллар равишлар, боғловчилар ("but"), модал ва кўмакчи феълларни ("could") тез-тез нутқларида ишлатар эканлар.

Робин Лакоф аёллар нутқини махсус иборалар даражасида ўрганади ва улар ишончсизликни ифодаловчи ибораларни (*"it seems like"*), тасдиқ саволларни эркекларга нисбатан кўпроқ қўллашгани айтиди. Ньюмен ва бошқа тадқиқотчилар аёл ва эркеклар нутқи орасидаги фарқ қуйидагилар эканлигини ёздилар: Аёллар нутқларида кўпроқ олмошларни, ижтимоий сўзларни, шу билан бирга психологик жараёнларни, уйлари тез-тез тилга олишни ҳамда инкор феълларини кўпроқ ишлатишни афзал кўрадилар. Эркеклар эса сон, артикл ва предлогларни ишлатишда аёлларни ортда қолдирганлар. Броди фикрича аёллар эркекларга нисбатан туйғуларини, ҳиссиётларини, истак-хоҳишларини кўпроқ намоён қиладилар. Эркеклар эса бундай туйғуларини тўғридан тўғри ифодалайдилар.

Юқоридаги фикрлардан фойдаланган ҳолда истак-хоҳишларини ифодалашда аёл ва эркеклар ўртасида қандай фарқ борлигини аниқлаш мақсадида тадқиқот ишларини олиб бордик. Таҳлил учун аёл ва эркек спортчилар гапларидан фойдаланилди. Бунга асосан аёллар нутқида *hopefully* равиши, *would + to like* ва *would + to love* модал кўмакчи феъли, *to want* ва унинг инкор шакли кўпроқ

қўлланса, *if only* шарт гапи, *need* модал феъли, *would + to be + Adjective*, *would + to be + noun phrase*, *would + to prefer* модал кўмакчи феълли бирикмалар, *to dream* феъли эркаклар нутқида жуда кам ҳолларда қўлланган.

It would be great to have a calendar with the Grand Tours and the historic men's races combined with women's races.

You don't want to wish your life away but you think 'if only' it was next year.

This core group of players have had some big moments and hopefully that will help us as we carry on.

Эркаклар феъллини аёлларга қараганда нутқларида тез-тез қўллаганлар. *Would + to hope*, *would + to prefer* модал кўмакчи феълли бирикмалар, *to look forward to* иборасини, *to regret* феъллини аёллар нутқларида жуда кам ҳолларда қўлланганлар.

I'd actually prefer not to win this Golden Boot and for Liverpool to qualify for the Champions League this season.

I'm looking forward to the 2016 Olympics in Rio, but I just take every year as it.

Бундан кўриниб турибдики инглиз тилида аёллар истак-хоҳишни ифодаловчи сўз ва сўз бирикмаларини эркакларга нисбатан кўпроқ қўллайдилар.

Ўзбек тилида хоҳиш- истакни ифодаланиши ҳақида сўз юритар эканмиз аёллар ва эркакларга хос бўлган ижобий маъно берувчи истак-хоҳишларни ажратиш мумкинлигини гувоҳи бўламиз. Жумладан, бу бирликларнинг баъзиларини асосан аёллар қўллайдилар. Агар эркаклар бундай бирликларни ўз нутқида қўлласа, ажабланарли, ғайритабiiй ҳол саналади. Жинслар аро фарқларни қўллаш ҳолати фақат ижобий истак – хоҳиш бирликларида эмас, салбий бирликларида (қарғишлар, лаънатларда) ҳам ўз ифодасини топган.

Аёллар нутқида ишлатиладиган ижобий истак – хоҳиш бирликларига

қўйидагиларни мисол сифатида келтириш мумкин: *Вой, онагинанг айлансин, кел-кел, бўйингдан ўрғилай.* (Саид Аҳмад). *Ўктамжон, онанг қоқиндиқ, тинчгина ухла!* (Ойбек)

Бундай қўллаш аёллар нуқтига мос бўлиб, уларга яна бўйнинг узулмагур, тинмагур, ўлмагур сўз ва сўз бирикмаларини ҳам мисол сифатида келтириш мумкин. Шуниси характерлики, - гур аффиксли сифатдош қатнашган бирикма ўзбек тилида асосан катта ёшдаги шахслар томонидан қўлланади. Уларга *умрингдан барака топгур, боланг кўпайгур, бой бўлгур, омон бўлгур, уйингда бугдой тўлгур, умринг узоқ бўлгур, бошинг тошдан бўлгур, бўйнинг чўзилгур* бирликларин мисол сифати келтириш мумкин.

Мустақил категория сифатида етарли даражада ўрганилмаган инглиз тилидаги хоҳиш категорияси тилнинг *морфологик, синтактик, лексик қатламларида* ўзининг кенг ифодасини топади. Тадқиқотлар натижасида аниқланишича инглиз тилидаги хоҳиш категориясининг асосларидан бири бўлиб истак майли хизмат қилади. Истак майли тизимиға кирувчи аналитик ва синтетик шакллар иш-харакатнинг исталганлиги, унинг содир этилишиға нисбатан қайсидир даражадаги хоҳишни ифодалайди.

Ушбу диссертацияда биз инглиз ва ўзбек тилларида хоҳиш-истак маъносини билдирувчи лексик бирликларнинг *миллий-маданий хусусиятларини* тадқиқ қилишда фразеологик бирликлардан, айнан мақоллардан фойдаландик. Чунки *фразеологик бирликлар* ўша тилда сўзлашадиган инсонларнинг узок ва яқин ўтмиши, урф-одатлари ва ҳозирги яшаш тарзи ҳамда орзу-интилишлари билан узвий боғлиқдир. Айнан фразеологик бирликларда ўша халқнинг миллий – маданий хусусиятлари яққол намоён бўлади

Лингвокультурема мазмун ва ифода планиға Лингвокультуремаларға маданиятнинг бирор бўлагини акс эттирувчи сўзлар (туб, ясама, кўшма ва мураккаб сўзлар), фразеологик бирликлар, сўз бирикмалари, гаплар, паремиялар, нутқ клишчелари, мураккаб эға. Ифода планини юқорида кўрсатилган бирликлар, мазмун планини эса ўша бирликларнинг семантикаси ташкил қилади.

Ушбу ажратилган бирликлар орасида биз учун истак-хоҳиш маъноси билан ажратилган лексик бирликлар алоҳида аҳамиятни касб этди.

Истак-хоҳишни ифодаловчи бирликларда қуйидаги усуллар билан маъно кўчиши ҳодисаси учрайди:

а) *метафора* усулида маъно кўчиши: Иштаҳангиз карнай бўлсин! (*Сўзлашувдан*); Қанотинг қайрилмасин! Пирү бадавлат бўл! (*Сўзлашувдан*)

в) *синекдоха* йули билан маъно кўчиши; Илоҳим ҳеч кимни *тирноққа* зор қилмасин. (*Сўзлашувдан*) «қўл-кўзинг дард кўрмасин илойим», - деди хола меҳр билан. (*С.Зуннуова*)

Бу мисолларнинг биринчисида *тирноқ* сўзи бола маъносида, иккинчисида *қўл-кўзинг* бутун тана маъносида қўлланган.

Ўзбек тилида хоҳиш-истакни ифодаланиши ҳақида сўз юритар эканмиз *аёллар ва эркекларга* хос бўлган ижобий маъно берувчи истак-хоҳишларни ажратиш мумкинлигини гувоҳи бўламиз. Жумладан, бу бирликларнинг баъзиларини асосан аёллар қўллайдилар. Агар эркеклар бундай бирликларни ўз нутқида қўлласа, ажабланарли, ғайритабiiй ҳол саналади. *Жинслар* аро фарқларни қўллаш ҳолати фақат ижобий истак – хоҳиш бирликларида эмас, салбий бирликларида (қарғишлар, лаънатларда) ҳам ўз ифодасини топган.

Бундан кўриниб турибдики инглиз тилида аёллар истак-хоҳишни ифодаловчи сўз ва сўз бирикмаларини эркекларга нисбатан кўпроқ қўллайдилар.

Бизнинг нутқимиз бизни *ёшимизни, жинсимизни, географик келиб чиқишимизни, ижтимоий-иқтисодий статусимизни* кўрсатиб туради. Тилдан фойдаланган вақтда инсоннинг характерини билиш учун бир неча тадқиқотлар ўтказилган. Тез нутққа эга инсонлар киришимли ва ишонишга лойиқ деб топилганлар. Баланд овозли сўзловчилар ўзига ишонувчан бўлишларини ёзадилар.

Тил, жамият ва маданиятнинг ўзаро муносабати масаласи тилшунослик фанида жуда кам ўрганилган. Масалага атрофлича ёндашиш замонавий итилшуносликнинг энг муҳим муаммоларидан бири саналади. Зеро, таниқли немис тилшуноси ва файласуфи Вильгельм фон Гумбольдт тилни “халқ маънавий куч-қудратининг ифодаси”, “халқ тафаккури ва ҳиссиётини ифодаловчи муҳим воситадир” деб таърифлаганида тўла ҳақли эди [3]. Жамият лингвистик ҳаётига илмий – техника революцияси таъсирининг характери, темпи, қўлами, соҳалари ва хусусийликларини аниқлаш-социолингвистиканинг энг муҳим ва актуал вазифасидир. Ижтимоий ҳодиса сифатида фаолият кўрсатаётган тил доимий ҳаракатдадир. Тил нафақат тафаккур маҳсули, маълум бир фикрни ифода этувчи восита, балки бутун бир олам, коинотнинг таркиби ҳамда мазмун-моҳиятини инсон онгида акс эттиришга хизмат қилувчи мураккаб ҳодиса саналади.инглиз тилидаги хоҳиш категорияси тилнинг морфологик, синтактик, лексик қатламларида ўзининг кенг ифодасини топади.

Бизнинг нутқимиз бизни *ёшимизни, жинсимизни, географик келиб чиқишимизни, ижтимоий-иқтисодий статусимизни* кўрсатиб туради. Анотомик ва психологик ўзгаришлар инсоннинг ёши ва жинсини осонгина ажратиб беради. Аёллар нутқларида кўпроқ олмошларни, ижтимоий сўзларни, шу билан бирга психологик жараёнларни, уйлариини тез-тез тилга олишни ҳамда инкор феълларини кўпроқ ишлатишни афзал кўрадилар. Эркеклар эса сон, артикл ва предлогларни ишлатишда аёлларни ортда қолдирганлар.

Болаларда истак-хоҳишини ифода этиш йўллариини уч поғонага бўлиш мумкин. Биринчи поғонада бола истагини буйруқ майлида Иккинчи поғонада улар истак-хоҳишларини хушмуомала бўлиш учун сўроқ шаклдан фойдаланадилар.Учинчи поғонада улар ўзлаштирма гапли буйруқлардан, дағ-даға ва ваъдаларга ишора қилиш орқали ифодалайди.

Ёши катта инсонлар эса истак-хоҳишларини ифодалашда муҳтожликни англатувчи гаплардан,буйруқ гаплардан,модал курилмали буйруқ гаплар руҳсат сўровчи мурожатлар гаплар,сўроқ гапларда сўзловчи истаги тушириб қолдирилиши орқали, ишорали гаплар орқали фойдаланадилар.

Ахлоқ тарбияси—ўзимизни ярамас майл-ҳаваслардан сақлаш, таъбимиздаги олий фикрларни тараққий эттириб, ҳаракатимизни тури бир нуқтага йўналтириш демакдир. Илми, чиройли хулқли инсонлар ўз истак-хоҳишларини фақат яхшиликка йўналтира оладилар. Таълим-тарбиядан йироқ инсонлар ўз нафслари кулига айланадилар.Хулоса қилиб айтганда, соғлом истак юраги кенг, мулоҳазали инсонлар танасида сув дарёда оққанидек оқиб, бошқа яхши тилаклар билан бирлашади ва океанга айланади. Таълим ва тарбия—инсон табиятининг бутун қобилиятларини мунтазам, мутаносиб ва келишган бир сувратда орттиради, инсонни хайрли мақсадларга етказди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

- 1.Абдуразиков А. Природа, функции и семантика конструкций с глаголом "let" в современном английском языке. Автореф.диссканд.филол. наук.- Т.: 1990.
- 2.Гулыга Е.В., Шендельс Е.И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке.- М., 1966.
3. Гумбольдт В. Язык и философия культуры.- М.: Наука, 1985
- 4.The Book of Wishes © Cliff Pickover. <http://www.pickover.com>
- 5.Newman, M. L., Groom, C. J., Handelman, L. D., Pennebaker, J. W. (2008). Gender Differences in Language Use: An Analysis of 14,000 Text Samples. Discourse Process, 45, 211-236.
6. Гумбольдт В. Язык и философия культуры.- М.: Наука, 1985.
- 7.Lakoff, R. (1975). Language and women's place. New York: Harper Colophon Books.
8. Hudson R. A. Sociolinguistics. Second edition. Cambridge University Press, 1996. – 279 p.

- 9.<http://www.thesaurus.com/browse/wish>
10..<http://www.shmoop.com/vanity-of-human-wishes/tone.html>
11.<http://www.special-dictionary.com/proverbs/keywords/wishes>

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA GRADUAL SINTAKSEMALARNING O'RNI

Joldasbayeva Dilnoza Konisbayevna
SamDCHTI, 1-bosqich magistrantni
Ilmiy rahbar: N.N.Zubaydova

Annotatsiya: Ushbu maqolai ingliz va o'zbek tillarida gradual sintaksemalarning o'rnini, ishlatilishi hamda qo'llanilishi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: uyadoshlik (paradigmatik) munosabati, uyadoshlik, farqlovchi sema, leksik sath, lisoniy birliklar, mazmuniy bog'lanish

Lisoniy birliklar sistema tarkibida ma'lum munosabatda bo'ladi. Ularni dastlab ikki guruhga ajratish mumkin: bir sathga mansub bo'lgan birliklar munosabati; 2) turli sathga mansub bo'lgan birliklar munosabati, ya'ni sathlararo munosabat. Bir sathga mansub birliklar munosabati. Bir sathga mansub bo'lgan birliklar o'zaro ikki xil munosabatga kirishadi: 1) uyadoshlik (paradigmatik) munosabati; 2) ketma-ketlik munosabati.

Uyadoshlik munosabati. Bir sathga mansub bo'lgan, qimmat jihatdan bir xil birliklarning ma'lum umumiy belgi asosida bir guruhga (uyaga) birlashuvi uyadoshlik munosabati sanaladi. Uyadoshlik munosabatida bo'lgan birliklar uchun umumiy belgi sifatida shu birliklarning ma'nosi ham, shakli ham xizmat qilishi mumkin. Masalan, ishchi, ishla leksemalari o'zakning umumiyliigi bilan o'zaro birlashsa, qo'shimchalari bilan farqlanadi. Yok iaksincha, ishla, angla, so'zla singari leksemalar qo'shimchaning umumiyliigi bilan birlashib, o'zakning xilma-xilligi bilan farqlanadi. Har ikki holatda ham uyadoshlikni hosil qiladi. Leksik sathda ayrim leksemalar shakily o'xshashlik umumiy belgisi asosida bir uyali sinfni tashkil etadi. Bunday leksemalar munosabati leksik omonimlarni hosil qiladi. Yoki ba'zi leksemalar ma'no umumiyliigi asosida bir sinfga birlashadi. Bunday munosabatda bo'lgan leksemalar leksik sinonimlarni tashkil etadi. Xuddi shunday xususiyat fonologik sathdan yuqori bo'lgan barcha sath birliklari uchun ham xosdir. Masalan, umumiy egalik ma'nosi asosida barcha egalik shakllari bir uyaga birlashadi. Zamon ma'nosi asosida barcha zamon bildiruvchi fe'l shakllari bir uyani hosil qiladi. Shu bilan birga, uya ichida huddi shunday umumiy ma'no asosida yana kichik uyalarga birlashishi mumkin. Jumladan, o'tgan zamon shakllari, hozirgi zamon shakllari, kelasi zamon shakllari kabi. Shunday qilib, ma'lum uya o'zichida kichik uyalarga bo'linib, uyalar darajalanishini hosil qiladi. Masalan, a, e, o, u, i unlilari munosabati unlilar sistemasini (paradigmasini) tashkil etish bilan birga, bu unlilarning har qaysisi bevosita kuzatishda bir qancha variantlar orqali yuzaga chiqadi va variantlar uyasini (sistemasini) tashkil etadi.

TADQIQOT VA NATIJALAR

Lisoniy birliklarning uyadoshlik munosabatini belgilashda ko'proq ma'no umumiyliigi belgisi xizmat qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, ma'lum umumiy ma'no asosida bir uyaga birlashtirish uchun asos bo'lib xizmat qilgan umumiy ma'no takrorlanishi lozim. Ana shu takrorlanuvchi ma'no (sema) har bir a'zoni ayni shu uyaga (paradigmaga) birlashtirish uchun xizmat qiladi. Shu bilan birga uyaning har qaysi a'zosi boshqa a'zodan ma'lum belgilariga ko'ra farqlanish xususiyatiga ham ega. Ana shu farqlanish belgisi bilan uyaning aloqida birligi ekanligini saqlab turadi. Demak har bir a'zo birlashtiruvchi va farqlovchi semalar birligidan tashkil topadi. Birlashtiruvchi sema har bir a'zoni ma'lum mazmuniy uyaga (paradigmaga) birlashtirishini, farqlovchi semaesa uya tarkibidagi har bir a'zoning o'ziga xosligini, alohidalngini ko'rsatib turadi. Anglashiladiki, uyaning har bir a'zosida umumiylik va o'ziga xoslik dialektikasi o'z tajassumini topadi. Masalan, -gan, -di shakllari o'tgan zamon semasi bilan bir uyaga kiradi. Shu bilan birga ularning har bittasi o'ziga xos farqlanish belgisiga ham ega. Ular o'tgan zamonning nutq momentiga nisbatan uzoq yoki yaqinligini ifodalash jihatidan bir-biridan farqlanadi. Birinchisi nisbatan uzoq o'tgan zamonni, ikkinchisi esa yaqin o'tgan zamonni bildiradi.

Harbiruya (paradigma) sistema sanaladi. Shunday ekan, til sistemasi o'zaro munosabatda bo'lgan bir qancha uyalarning birligidan iboratdir. Har bir uya a'zolari bir-biri bilan zidlanish xususiyatiga ega. Zidlanish har qanday narsa va xodisaning ichki taraqqiyot negizidir. Shunday ekan, davrlar o'tishi bilan uya a'zolari o'rtasida miqdoriy o'zgarish ro'y berishi mumkin. Ayrim a'zolar eskirib, iste'moldan chiqishi,